

15. Mommsen Theodor. Gaius ein Provinzialjurist // Jahrbuch des gemeinen deutschen Rechts. – Bd. 3. – Leipzig: Verlag von Hirzel, 1859. – S. 1-15.

Скорочення:

Gai. – Gaius.

Institutiones – Інституції Гая.

CIL – Corpus Inscriptionum Latinarum – Корпус латинських написів.

Сайко М. Н. Кредитные отношения в античном Риме по «Институциям» Гая

В статье рассмотрены основные характеристики кредитных отношений в Риме на основе анализа положений, содержащихся в «Институциях» римского юриста Гая. Проанализирован древнейший вид кредитного соглашения – «nexum», суть которого заключалась в получении ссуды под залог собственного тела. Определены характерные особенности вербальных контрактов, среди которых выделены «adpromisio» и «adstipulatio». Рассмотрены особенности реальных контрактов «mutuum» и «fiducia». Проанализированы литеральные контракты и договор товарищества, который относят к консенсуальным контрактам.

Ключевые слова: античный Рим, Гай, институции, обязательственные контракты, nexum.

Sayko M. M. The Credit relations in ancient Rome by Guy's «Institutions»

The main characteristics of credit relations in Rome based on an analysis of the provisions contained in the «Institutions» of the Roman jurist Gaius are described in the article. An ancient type of loan agreement – nexum, whose essence was to obtain loans bail one's own body, is analyzed. The characteristic features of verbal contracts, among which are marked «adpromisio» and «adstipulatio» are identified. The features of real contracts «mutuum» and «fiducia» are considered. The literal contracts and terms of partnership, which is considered to be the consensual contracts are analyzed.

Keywords: ancient Rome, Guy, institutions, the obligation's contracts, nexum.

УДК 94(73)“1885/1917”

Є. А. Врадій

ОБРАЗ АНАРХІСТА У АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРЕСІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ «THE NEW YORK TIMES»)

У статті викладені результати дослідження матеріалів «The New York Times», присвячених діяльності анархістів у США та країнах Західної Європи. Проаналізовано способи подання інформації, жанрові особливості, емоційна тональність та змістове навантаження статей та виокремлено характерні риси газетного образу анархіста ХІХ – початку ХХ ст. Зроблена спроба визначити ступінь впливу даного образу на читацьку аудиторію, зокрема, та, загалом, на суспільне сприйняття явища політичного анархізму.

Ключові слова: анархізм, «збройний контекст», конспірація, якісна преса, політичний мітинг, терористична акція.

Невід'ємною складовою громадянського суспільства є вільний доступ та обмін інформацією. Саме це виступає запорукою успішного функціонування та існування суспільства взаємної відповідальності та одночасної інтеграції соціуму. Особливої ваги при цьому набуває роль засобів масової інформації, що виступають у якості своєрідних трансляторів інформації, якої потребує суспільство, та, одночасно з цим, конструює нові інформаційні запити. З огляду на це, особливий інтерес викликають образи дійсності, які формулюються та поширюються ЗМІ у соціумі та відповідно впливають на громадську думку. Минуле дає чимало прикладів того, як інформаційні образи, свідомо чи несвідомо сформовані, визначали ставлення суспільства до окремих акторів суспільно-політичних процесів – політиків, політичних партій, рухів тощо.

Межа ХІХ – ХХ ст. ознаменувалася активізацією діяльності лівих антиурядових сил як в Російській імперії, так і у багатьох країнах Західної Європи та Америки. Найрадикальнішу позицію займали представники анархістського напрямку, які вимагали корінних змін суспільного устрою та ліквідації усіх державних інституцій – засобу експлуатації можливими класами народних мас. Саме з кінця ХІХ ст. термін «анархіст» активно поширюється у пресі, є джерелом певних асоціативних комплексів, які, у свою чергу, сформували суб'єктивний масовий образ анархіста, що був для простих обивателів свого роду уособленням революційного радикалізму.

Наукове осягнення проблем історії анархізму має власну історіографічну традицію. Дослідники створили солідний масив праць, у яких звертали свою увагу на ідеологію, масштаби діяльності, соціальне обличчя анархістського руху та ін. [1-5]. Утім, аспект сприйняття революціонерів суспільством, особливостей неформального діалогу політичної сили та соціуму є малодослідженим. Хоча саме у ньому ми вбачаємо перспективи для інтерпретації можливих причин того, чому ідеї анархізму набули масової популярності лише серед окремих верств суспільства, чому саме анархісти та їхня діяльність були та залишаються оповитими негативними стереотипами в тощо.

У якості матеріалу для дослідження було обрано «The New York Times» – американську щоденну газету, яка не дивлячись на власний регіональний статус, входить до трійки найбільш популярних видань

США та є яскравим прикладом американської «якісної преси». Критеріями «якісної преси» загалом та зокрема «The New York Times» були «відмова від публікації скандальних та непідтверджених новин заради видання сенсацій, від сумнівних методів отримання інформації, від занадто драматизованих ілюстрацій та фотографій, від сюжетів орієнтованих на низькі смаки» [6, с. 138]. Подібна заувага методологічного характеру необхідна для розуміння того, що часопис був орієнтованим на успішного консервативного американського обивателя і позиції відображені у газеті виступали віддзеркаленням традицій тогочасного американського світогляду.

Загалом було проаналізовано 45 публікацій за низкою критеріїв, провідними з яких були: по-перше, контекст згадок щодо анархістів; по-друге, форма подання інформації; по-третє, означення постаті анархіста, які використовувалися журналістами; по-четверте, персоналістичні та топонімічні згадки, які містяться у публікаціях тощо.

За нашими підрахунками, найпопулярнішим контекстом, у якому подавалися анархісти у публікаціях «The New York Times» були: застосування революціонерами зброї (вогнепальної, холодної, різних видів вибухівки та ін.) – 14,3%; порушення анархістами норм суспільної моралі – 9,5%; позитивне ставлення анархістів до порушення суспільного спокою та злочинів проти держави – 9,5%; вчинення анархістами акцій проти релігійних установ – 7,9 %. Загалом же, виразно простежується 15 контекстів, об'єднавчою рисою яких є наявність тісного зв'язку між анархістами та нестриманістю, агресивністю, яку вони прямо викликають або виступають у якості непрямой мішені суспільного осуду та агресії. Лише 4,8% згадок, стосуються поміркованості, як однієї з характеристик діяльності анархістів [Підраховано за: 8 – 52].

Зупинимось на декількох контекстах, які повсякчасно характеризували «агресивність та аморальність анархістів» на шпальтах часопису. По-перше, це описи замахів та хуліганських акцій останніх щодо релігійних, переважно християнських споруд. Поруч із інформацією про погроми європейських церков, серед яких резонансно виглядала спроба французьких анархістів організувати вибух у церкві міста Аржантеї – місці зберігання так званої «Святої туніки Христа» [38], доволі гострим, як для американського читача, було повідомлення про спробу перетворити на руїни Собор Святого Патрика – однієї з найвідоміших сакральних споруд Нью-Йорка [22]. Доволі вірогідно припустити, що зосередження уваги на антирелігійній спрямованості дій анархістів формувало образ радикальної, непримиренної політичної сили, яка намагається чинити тиск на суспільний устрій, традиційні цінності соціуму та відповідно загрожує спокою добropорядних обивателів, якими були читачі «The New York Times».

Діяльність анархістів пересічними читачами ототожнювалась з ореолом конспіративності та таємничості. Разом з цим журналісти доволі часто акцентували увагу своєї аудиторії на захопленні анархістів зброєю та радикальною, бойовою тактикою суспільних перетворень. Зокрема, повсякчасно зустрічаються гасла та пряма мова останніх щодо безальтернативності динаміту та вибухівки на шляху до щастя [43], згадки про вчинення присяг на холодній зброї тощо [22]. Таким чином, у публікаціях, присвячених діяльності анархістів, «збройний» контекст та відповідні асоціації були одними із найстійкіших. До речі, на це вказували самі читачі у своїй переписці із редакцією «The New York Times», справедливо відзначаючи, що обиватель сприймає анархістів переважно як «вбивців та бомберів». На противагу цьому вказувалося, що існує і анархізм неспротиву Льва Толстого, ідеї якого, втім, були маловідомими у США [49].

Цікаво, що на сторінках газети доволі часто містяться вказівки на іноземне походження анархістів та неамериканську природу політичного анархізму загалом. Так, за нашими підрахунками, у 11,1% згадок підкреслюється факт того, що анархісти є іноземцями, переважно пов'язаним із середовищем італійських іммігрантів у США [Підраховано автором за: 8 – 52].

Загалом іноземний контекст висвітлення даної проблематики був доволі широким. Особливу увагу викликали збройні акції анархістів, або репресивні дії європейських урядів щодо придушення активності революційних організацій. У статтях містяться 49 згадок населених пунктів як американських, так і європейських. Прикметно, що останні переважають – 29, проти 20 – американських. Серед європейських міст найчастіше згадувалися Париж (8 випадків), Лондон (4), Рим (3). Хоча контексти згадок доволі різноманітні, простежуються певні закономірності. Так, новини з Парижу та Франції загалом містять інформацію про активні дії місцевої влади, спрямовані на обмеження діяльності анархістів в країні, рясніють кількісними даними затриманих учасників нелегальних груп, назвами революційних періодичних видань, найменуваннями хімічних реактивів та технічного приладдя, що використовувалось чи мало використовуватись для виготовлення «пекельних пристроїв» [15; 19; 21; 30; 32; 38]. У подібному контексті подавалися повідомлення з Італії та Іспанії. Так, доволі широко висвітлювались спроби іспанських анархістів захопити місто Херес [16], організація замаху на іспанського короля та королеву у Мадриді [23]; вибух у оперному театрі Барселони прямо під час відкриття театрального сезону [29]; детально проаналізовано причини, мотиви та перебіг повстання копачів мармурових копалень у італійській провінції Маса-Каррара, що відбувалося за активної участі місцевих італійських анархістів [20].

У той же час, у повідомленнях з Лондону найчастіше увага зверталася на те, яким чином владі Великої Британії вдалося уникнути долі багатьох європейських столиць, які перетворилися на арену збройних акцій анархістських груп. При цьому підкреслювався той факт, що саме Лондон є провідним центром світового анархізму, в якому його прихильники відчувають найвищий рівень політичної свободи. Висловлювалися припущення, що між урядом країни, зокрема правоохоронними органами та анархістами існує неформальна угода щодо своєрідного нейтралітету останніх стосовно британської аристократії та монаршої родини. Газета висловлювала занепокоєння тим, що британська столиця виступає своєрідним плацдармом та базою для терористичних атак анархістів по всій Європі [23]. Так, зокрема, після замаху на іспанське королівське

подружжя редакція «The New York Times» намагалася спрогнозувати можливі репресивні дії з боку британського уряду та потенційну депортацію анархістів, якщо буде доведено, що замах готувався саме на території Британії [23].

Серед американських міст найбільша увага була приділена Нью-Йорку та містечкам, розташованим в однойменному штаті – Патерсону, Таррітауну, Баффало (всього 9 випадків) [10; 12; 22; 27; 33; 36; 37; 39; 41]. Цілоком зрозуміло, що часопис насамперед намагався висвітлити актуальну для читачів газети проблему діяльності місцевих радикальних груп. Проте, і у цьому випадку виразно простежується прагнення проаналізувати теми анархізму у більш глобальному, ніж американський, масштабах. Подібне прагнення було зумовлене ще й об'єктивним перебігом подій, які викликали резонанс у всьому світі. Газета активно відреагувала на новину про замах Гаetano Бреші, мешканця Нью-Йорку, італійського імігранта, на Короля Умберто I у 1900 р. Не дивлячись на те, що вбивство було скоєно у місті Монца в Італії, «The New York Times» детально вивчала особу Бреші: взяла інтерв'ю у його дружини [37], представників низки місцевих ліво-радикальних груп [33], представників поліції, що здійснювали нагляд за анархістами [25; 41], надала місце для розлого коментаря одного із анархістських лідерів штату – Ніколи Джиджіліотті [31]. Ще більший резонанс викликав замах проти Президента США Вільяма Мак-Кінлі, вчинений у 1901 р. Леоном Френком Чолголошем у м. Баффало Особливу увагу репортерів було зосереджено на особі анархіста, зокрема на факті його імігрантського походження [39; 44], адже народився у родині поляків, що мігрували з території Російської імперії.

Якщо проаналізувати статті «The New York Times» за жанровими особливостями публікацій, то можна спостерігати, що 55% усіх статей виконані у жанрі новин та репортажу; 15% – репортаж із прямою мовою. Інші журналістські жанри займали відносно меншу частку: кореспонденція читачів – 10%; аналітичні роздуми на анархістську тематику – 10%; інтерв'ю – 5%; огляд іноземної преси та передрук матеріалів інших ЗМІ – 5% тощо [Підраховано за: 8 – 52].

Якщо зважити на осіб, чия позиція найчастіше подавалася на сторінках газети, то можна констатувати існування своєрідного паритету між цитуванням представників влади (очільників регіональної поліції, посла США у Франції, губернаторів тощо) та анархістами, які представляли політичні групи Нью-Йорку та передмість, Чикаго, Пітсбурга та інших міст країни. В окремих випадках журналісти зверталися за коментарями до простих обивателів, але частка подібних звернень була доволі незначною і становила всього 14%. Проте, саме у висловлюваннях звичайних громадян спостерігалися найбільш характерні риси суб'єктивного «обивательського» трактування образу анархістів і всього, що з ними пов'язане.

Наприклад, лідери методистських церков Нью-Йорка порівнювали організаторів та директорів Всесвітньої виставки 1893 р., проведення якої у місті припало на час релігійного свята, з анархістами. Церковні діячі вказували на те, що «зневага до традиційних релігійних звичаїв є ознакою анархізму», підкреслювали іноземне коріння подібних, аморальних, з її точки зору дій та порівнювали негативний вплив анархізму з згубним характером діяльності римо-католиків, які також з'явилися з-за океану [51]. У листі до редакції «The New York Times» у серпні 1906 р. американський публіцист Дрейтон підкреслює факт того, що основним стилем і способом життя анархістів є порушення закону [28]. У 1916 р. на сторінках газети цитується лист лісопромисловця з Техасу, який закликає «захищати свободу від анархістів, неасимілійованих іноземців, які ігнорують наші звичаї та закони та нездатних оцінити вигоди, які дає свобода» [49].

У часописі широко було відображене неоднозначне ставлення до анархістів та особливостей їхньої політичної тактики з боку пересічних громадян. Так, неодноразово з'являються згадки про намагання мешканців Чикаго, Нью-Йорку, Патерсона вчинити розправу над анархістами, що підозрювались у організації замаху на Президента Мак-Кінлі. Наприклад, 14 вересня 1901 р. з'являється публікація, у якій описуються труднощі, що постали перед правоохоронцями Чикаго, які намагалися доставити 9 анархістів до суду та забезпечити підозрюваним права Навеас Согрус (права заарештованої особи постати перед судом). Серед місцевих мешканців були поширені надзвичайно радикальні настрої, провідним мотивом яких було бажання миттєвої розправи з «винуватцями» замаху на президента. Зокрема, репортер, наводить відомості про візит до редакції місцевої газети трьох молодиків, які запевнили, що у випадку надходження повідомлення про смерть Мак-Кінлі, на вулиці Чикаго вийдуть до 10 тисяч осіб та лінчуют анархістів, що перебували у місцевій в'язниці [46]. У іншій публікації подається опис молодої людини, яка закликала чоловіків Нью-Йорка об'єднатися та рушити до містечка Патерсон (околицю Нью-Йорка), щоб раз і назавжди покінчити з анархістами [39]. Не менш характерним є репортаж, присвячений анархістським зборам у невеличкому передмісті Нью-Йорку – Таррітауні. Намагання анархістів провести політичний мітинг 22 червня 1914 р. завершився масштабним побиттям останніх місцевими мешканцями та фермерами, що проживали поблизу містечка [10].

Рефлексії на «анархістську проблему» іншого, глибинного рівня можна знайти у переписці редакції зі своїми читачами. Зокрема, на сторінках часопису висловлюється думка, що небезпечнішою від іноземних анархістів є пасивна маса, яка нездатна до рішучих відповідей на дії анархістів-іноземців, і, одночасно з тим, неспроможна вдатися до тиску на фабрикантів, що нехтують своїми соціальними зобов'язаннями та відповідно створюють передумови для соціального неспокою [49].

«The New York Times» активно звертається і до теми особистих якостей анархістів. Найбільш інформативними з цієї точки зору є інтерв'ю з людьми близькими до революційного середовища, родичами та друзями анархістів. Публікуючи у серпні 1900 р. на сторінках газети бесіду з дружиною Гаetano Бреші,

репортери подали опис доволі скромного інтер'єру квартири італійського іммігранта, що працював на місцевій ткацькій фабриці та заробляв 25 доларів на тиждень. Дружина також повідомила, що не вірить у винуватість чоловіка, хоча і не заперечувала того, що він ходив на анархістські збори та критично висловлювався щодо уряду та правителів. Місіс Бреші наголошувала на тому, що її чоловік є освіченим і витонченим, гарним батьком, який не міг вчинити вбивства [37]. У одному зі своїх повідомлень з Парижу кореспондент газети подавав опис місцевого лідера анархістів Себастьяна Фавра, який взяв відповідальність за долю та утримання доньки свого однодумця – Огюста Вальяна [32].

Одночасно з цим, доволі часто анархісти поставали перед читачами у вигляді осіб з доволі сумнівними моральними якостями. Так, у статті присвяченій візиту англійського анархіста Чарльза Маубрея до Нью-Йорку, журналісти відверто засуджують місцевих радикалів, які не лише не допомогли своєму товаришу, більше того – ошукали його, привласнивши гонорари англійця за серію публічних лекцій. У якості підтвердження була подана пряма мова Маубрея, який висловив своє розчарування у своїх американських однодумцях [36].

Рефрени подібного роду, що акцентували увагу читача на своєрідності етики анархістів, доволі часто зустрічаються у статтях, що висвітлювали їхню діяльність. У серпні 1892 р. газета подала матеріал, присвячений зборам однієї з анархістських груп Нью-Йорка. Переважна його частина була присвячена не змісту доповідей чи опису заходу, а конфліктній ситуації, ініціатором та активним учасником якої виступила дружина одного з анархістів. Вона атакувала доповідача та звинуватила його та усіх присутніх у моральному занепаді свого чоловіка: «Ви згубили мого чоловіка, який був трудящою людиною і гарним батьком для своїх дітей, а тепер він нічого не робить окрім бродяжництва, пиття пива та базікання про анархію» [12]. У цій же публікації вказувалося на те, що анархісти були змушені змінити місце розташування власної штаб-квартири через небажання інших мешканців проживати з ними в одному будинку.

Загалом же можна констатувати той факт, що при описі конкретних персоналій, особливо місцевих американських анархістів, газета доволі детально спинялася на усіх випадках порушення тогочасної суспільної моралі. Наприклад, при описі масової демонстрації 1893 р., участь у якій брали анархісти, репортери звертали увагу на те, що одна з їхніх лідерів – Емма Голдман не виголосила промову проте «випила чимало пива» [13]. З огляду на консервативну позицію американського суспільства кінця XIX – початку XX ст. щодо поведінки представниць прекрасної статі подібний вчинок був яскравим прикладом жіночої аморальності.

Ще однією характерною рисою образу анархіста, який конструювався на сторінках газети, стала психічній нестійкості прихильників анархії, зокрема їхня вразливість як перед політичною пропагандою, так і перед резонансними суспільними подіями. У липні 1894 р. у газеті з'являється інформаційне повідомлення про долю Санте Казеріо, анархіста, що вчинив успішний замах на життя Президента Французької Республіки – Марі Франсуа Саді Карно. Зокрема, вказувалося на духовний злам анархіста після затримання і ув'язнення, нестійкість його психічної поведінки, що виявлялось у суїцидальних настроях [42]. Розмірковуючи над можливим мотивами терористичних дій Гаetano Бреші, журналісти «The New York Times» цитували його слова про величезний вплив замаху Санте Казеріо на його свідомість [41]. У випадку винуватця замаху на Президента Мак-Кінлі – Леона Чолголоша, газета поширила інформацію, про те, що рішення про здійснення терористичного акту анархіст прийняв під враженням від публічної лекції Емми Голдман [44].

Якщо ж говорити про конкретні постаті анархістів та їхні образи, що з'являлися у газеті, то за нашими підрахунками найчастіше у статтях «The New York Times» у період з 1885 до 1917 рр. згадувалися прізвища Емми Голдман – 8 випадків, Гаetano Бреші – 4 випадки, Йоганна Моста – 4 випадки, Петра Кропоткіна – 4 випадки тощо [Підраховано за: 8 – 52]. Закономірність подібних згадувань полягала у тому, що саме ці постаті виступали з одного боку джерелом інформаційних приводів, з іншого – були пізнаваними широким колом читачів газети.

Згадувана Емма Голдман, яка у 17-річному віці іммігрувала до Сполучених Штатів з території Російської імперії, явила для американського суспільства новий тип емансипованої жінки, що нехтувала багатьма усталеними у соціумі стереотипами жіночої поведінки. Приклад активної участі жінки у ліворадикальному русі викликав жвавий інтерес з боку засобів масової інформації. Це розуміли і однодумці Голдман, які, говорячи про її постать, вказували на її популярність та те, що «газети охоче платять за те, що вона пише» [33]. Також неодноразово на сторінках часопису вказувалося на ораторські здібності Голдман, її вміння дискутувати та тримати увагу аудиторії перед якою вона виступала [27]. Сама Голдман, у своїх спогадах вказувала на те, що її постать була темою для чисельних публікацій, від кількості та переважно негативного змісту яких у «середньостатистичного читача лише від імені Емми Голдман повинно завмирати серце» [1].

Цікаво, що відносини двох найбільш згадуваних постатей анархістського руху – Емми Голдман та Йоганна Моста також були предметом уваги «The New York Times». Найбільш резонансним у цьому контексті став конфлікт між анархістами з приводу ставлення до питання терору (т зв. «пропаганди дією»), у ході якого Голдман публічно відшмагала Моста батою. Приводом для цього послужила позиція останнього, коли він засудив терористичний акт 1892 р., спрямований проти Генрі Клейтона Фріка – бізнесмена, якого анархісти вважали винним у жорстокому ставленні до робітників [27].

Постать Петра Кропоткіна згадувалась переважно у контексті характеристики ідеологічних особливостей західноєвропейських анархістів. Зокрема відзначалася його непересічна роль у становленні анархістського руху, зокрема у організації та видавництві анархістської періодики у Франції [38]. Характерно,

що журналісти вживали словосполучення «князь Кропоткін», що мало б підкреслити непересічність долі та статусу даної особи, яка за своїм походженням значно вирізнялася від загальної маси анархістів. Адже, на думку оглядачів ідеї анархістів були переважно поширеними у лавах декласованих, або незабезпечених елементів суспільства, малокваліфікованому робітничтві тощо [40; 44].

Підсумовуючи аналіз публікацій ми схилиємось до наступних висновків. Звернення до анархістської тематики на сторінках «The New York Times» відбувалося за двома головними лініями, які умовно можна назвати закордонною та вітчизняною. Перша, включала репортажі, повідомлення переважно про діяльність західноєвропейських анархістів та зворотну реакцію з боку урядів країн Старого Світу. Ця позиція спостерігача дозволяла не лише подавати інформаційну картину, але і надавала матеріал для рефлексій на основі іноземного досвіду. Американський контекст стосувався актуальних для кожного читача подій, які відбувалися в межах країни. Спільним для обох ліній публікацій стала низка питань: по-перше, з'ясування ступеню небезпеки анархізму; по-друге, виявлення ефективних способів запобігання його поширенню. Шукаючи відповіді на ці питання, часопис витворив для своїх читачів конструктивний образ анархістів та їхньої політичної спільноти. Невід'ємними елементами даного образу стали наступні твердження: по-перше, політичний анархізм за своїм походженням був іноземним, привнесеним ззовні явищем; по-друге, типовими рисами анархістів були соціальна маргінальність і немотивована опозиційність американським традиційним цінностям та способу життя; по-третє, констатація неприйняття або відверто негативного ставлення з боку більшості громадян Сполучених Штатів до ідеології бездержавності та тактики, до якої вдавалися її прихильники; по-четверте, наголошення на необхідності міждержавної співпраці у протистоянні антисоціальним проявам діяльності революційного руху тощо. Подібний образ, створений газетою, був не лише позицією редакції, але і своєрідним відображенням позиції читацької аудиторії та відповідно відбитком ставлення до анархістського руху консервативної частини американського суспільства межі XIX – початку XX ст.

Джерела та література

1. Гольдман Э. Что я думаю... / Э. Гольдман [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кн.: <http://ru.theanarchistlibrary.org/library/emma-goldman-cto-ya-dumayu.pdf>
2. Гончарок М. «Век воли». Русский анархизм и евреи. (XIX – XX вв.) / М. Гончарок. – Иерусалим: «Мишмерет Шалом», 1996. – 124 с: ил.
3. Ермаков В. Д. Портрет российского анархиста начала века / В. Д. Ермаков. // Социологические исследования. 1992. – № 3. – С. 97 – 99.
4. Комин В. В. Анархизм в России / В. В. Комин. – Калинин: Гос. пед. ин-т им. М. И. Калинина, 1969. – 244 с.
5. Лебеденко А. М. Анархизм в Украине (конец XIX – начало XX ст.) / А. М. Лебеденко. – К.: Институт истории Украины НАН України, 1995. – 192 с.
6. Савченко В. Анархистское движение в Одессе в 1908 – 1916 годах / В. Савченко. // Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий альманах. – Одеса: Друкарський дім, 2010. – Вип. 9. – С. 32-48.
7. Лучинский Ю. Очерки истории зарубежной журналистики. Учеб. пособие / Ю. Лучинский. – Краснодар: Изд-во Кубанского гос. ун-та, 1996. – 140 с.
8. All Europe is alarmed [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – December 11. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F30B10FA3C5A1A738DDDA80994DA415B8385F0D3>.
9. Anarchist Den in Seattle [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1906. – July 4. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9A04E4D71F3DE633A25757C0A9619C946797D6CF>.
10. Anarchist egged in Tarrytown riot [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1914. – June 23. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F60911FC3F5E13738DDDA0A94DE405B848DF1D3/>.
11. Anarchist here under closed watch [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1901. – September 8. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F50D17F9355515738DDDA10894D1405B818CF1D3>.
12. Anarchists in trouble [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1892. – August 6. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F10B12FC395C17738DDDAF0894D0405B8285F0D3>.
13. Anarchists kept it check [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – August 20. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F70C13F73F5A1A738DDDA90A94D0405B8385F0D3>.
14. Anarchist threatened him [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – July 16. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=FB071FFB3F5A1A738DDDAF0994DF405B8385F0D3>.
15. Anarchism and Asylums [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – December 20. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F50910FC3A5F1A738DDDA90A94DA415B8385F0D3>.
16. Anarchists attack a town [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1892. – January 10. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F00E11FA3C5C17738DDDA90994D9405B8285F0D3>.
17. Anarchists in Corea [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1885. – May 30. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9C05EEDF1439E533A25753C3A9639C94649FD7CF>.
18. Anarchists must be orderly [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – July 7. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F00917FB3F5A1A738DDDAE0894DF405B8385F0D3>.
19. Anarchists must leave Paris [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1892. – March 31. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F50612FC3F5C17738DDDA80B94DB405B8285F0D3>.
20. A Stronghold of Anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1894. – January 19. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F00C11F8385C17738DDDA00994D9405B8485F0D3>.
21. Bloodshed and riot in Paris [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1899. – August 21. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=FB0D1FFC3E5C12738DDDA80A94D0405B8985F0D3>.
22. Bomb sleuth lived with anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1915. – March 3. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F00914FA395C13738DDDA0894DB405B858DF1D3>.
23. Britain may bar anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1906. – June 3. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F10915FE355A12738DDDA0894DE405B868CF1D3>.

24. Brown L.F. What anarchists want / L.F. Brown [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1906. – November 13. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F60614F7345913738DDDA0994D9415B868CF1D3>.
25. Capt. McClusky reticent [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1900. – August 1. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F60C11FA3F5911738DDDA80894D0405B808CF1D3>.
26. Chicago anarchists held in poison plot [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1916. – February 14. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=FA091FFF345C13738DDDA0994DA405B868DF1D3>.
27. City as anarchist centre [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1900. – August 1. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F60C11FA3F5911738DDDA80894D0405B808CF1D3>.
28. Drayton H. Alaska for anarchists / H. Drayton [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1906. – August 23. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=FA0D11F6345913738DDDA094D0405B868CF1D3>.
29. Dynamite in an Opera House [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – November 9. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F30711FC3E5A1A738DDA00894D9415B8385F0D3>.
30. Fresh dynamite discoveries [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – November 30. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=9F0CE2DA153EEF33A25753C3A9679D94629ED7CF>.
31. Gigliotti N. Italian demands truth / N. Gigliotti [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1900. – August 5. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=FA0E10FE3A5A1A738DDDAC0894D0405B808CF1D3>.
32. Hunting down anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1894. – February 20. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=FA0710FA345D15738DDDA90A94DA405B8485F0D3>.
33. In anarchists circles [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1901. – September 8. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F50D17F9355515738DDDA10894D1405B818CF1D3>.
34. In King Humbert's memory [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1900. – August 1. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F60C11FA3F5911738DDDA80894D0405B808CF1D3>.
35. London anarchists cowed anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – December 4. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=FA0C13FE3A5F1A738DDDA0894DA415B8385F0D3>.
36. Mowbray goes home in disgust [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1894. – August 28. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F50F1FFB3C5415738DDDA10A94D0405B8485F0D3>.
37. Mrs. Bresci incredulous [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1900. – August 1. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F60C11FA3F5911738DDDA80894D0405B808CF1D3>.
38. No rest for anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1892. – April 23. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F00616FB3F5C17738DDDA0A94DC405B8285F0D3>.
39. Paterson anarchists rejoice at the shooting [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1901. – September 7. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F50E11FE355D1A728DDDAE0894D1405B818CF1D3>.
40. Rinn J.F. "Treatment of Anarchists". To the Editor of The New York Times / J.F. Rinn [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1901. – September . – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F40912FF355D12738DDDA0A94D1405B818CF1D3>.
41. Searching among Paterson anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1900. – August 1. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F60C11FA3F5911738DDDA80894D0405B808CF1D3>.
42. Secret trials for anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1894. – July 9. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=FB061FFF3C5415738DDDA00894DF405B8485F0D3>.
43. Socialists and anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1885. – February 9. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F70D11F9345F15738DDDA00894DA405B8584F0D3>.
44. Suppressing the anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1901. – September 12. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F10713FD3A5414728DDDA0994D1405B818CF1D3>.
45. The anarchists and labor [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1886. – May 7. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=FB0B16F63D5C10738DDDAE0894DD405B8684F0D3>.
46. The Chicago anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1901. – September 14. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F40B11FD3A5414728DDDA0994D1405B818CF1D3>.
47. To keep out the anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1894. – August 21. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=FA0A12FA3C5415738DDDA80A94D0405B8485F0D3>.
48. Tried to capture a meeting [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – August 23. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F60913FD3D5A1A738DDDA0A94D0405B8385F0D3>.
49. Two kinds of anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1916. – January 10. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F70B15FC3B5B17738DDDA90994D9405B868DF1D3>.
50. Very mild-spoken anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – July 8. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=FA0815FB3F5A1A738DDDA10894DF405B8385F0D3>.
51. World's fair anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1893. – May 30. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F70A11FC3B5F1A738DDDA90B94DD405B8385F0D3>.
52. Would bar anarchists [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1901. – September 8. – Режим доступу до газ.: <http://query.nytimes.com/mem/archivefree/pdf?res=F00D17F9355515738DDDA10894D1405B818CF1D3>.

Врадий Е.А. Образ анархиста в американской прессе конца XIX – начала XX вв. (на примере «The New York Times»)

В статье изложены результаты исследования материалов «The New York Times», посвященных деятельности анархистов в США и странах Западной Европы. Проанализированы способы подачи информации, жанровые особенности, эмоциональная тональность, содержание статей и выделены характерные черты газетного образа анархиста XIX – начала XX вв. Сделана попытка определить степень влияния данного образа на читательскую аудиторию в частности, и общественное восприятие явление политического анархизма в целом.

Ключевые слова: анархизм, «вооруженный контекст», конспирация, качественная пресса, политический митинг, террористическая акция.

Vradiy E. A. Image of anarchist in American press of the late XIXth – early XXth century (using «The New York Times» as an example)

The results of research of materials of «The New York Times», devoted activity of anarchists in the USA and countries of Western Europe are expounded in the article. The methods of serve of information, genre features, emotional key, are analysed, maintenance of reasons and the personal touches of newspaper image of anarchist XIX – beginning of XX centuries are selected. An attempt to define the degree of influence of this appearance on a reader audience in particular, and public perception the phenomenon of political anarchism on the whole, is done.

Keywords: *anarchism, «armed context», secrecy, high-quality press, political mass meeting, terrorist action.*

УДК 94(567):327.2“1918/1928”

Р. В. Макаров

БРИТАНСЬКА ІМПЕРІЯ В БОРОТЬБІ ЗА ІРАКСЬКУ НАФТУ (1918–1928 рр.)

Висвітлено історію боротьби Британської імперії з іншими провідними державами за контроль над нафтовими родовищами Іраку у 1918 – 1928 рр. Особлива увага присвячена використанню Лондоном політичних, економічних та військових засобів заради досягнення вказаної мети.

Ключові слова: *Великобританія, Ірак, нафта, Англо-Перська нафтова компанія, Турецька нафтова компанія, політико-дипломатична боротьба, Мосул, мандат, концесія.*

Нафта так само, як і природний газ, залишається та у найближчі десятиріччя ще буде залишатися головним джерелом первинної енергії від якого залежить доля цивілізації та людства.

Як зазначають експерти, за нинішнього рівня видобутку нафти її світових геологічних запасів вистачить, що найменше, на 42 роки. Що, стосується нафтових запасів окремих країн, то експерти компанії BP у своєму Statistical Review of World Energy, стверджують, що надра Кувейту спорожніють через 128 років, Саудівської Аравії – 85, Ірану та Азербайджану – 67, Росії – 20, Туркменістану – 12, США – 10, у той же час нафтових запасів Іраку вистачить ще на 129 років [1].

Рівень споживання нафти зріс з 2004 р. на 3,1 % та досяг відмітки у 87,4 міл. б/д. Серед розвинених країн Заходу, рівень споживання нафти у відсотковому відношенні від загальносвітового в 2010 р. був таким: США – 21 %, Німеччина – 2,9 %, Франція – 2,1 %, Великобританія – 1,8%, Італія – 1,8 %, що значно вище ніж у більшості інших країн світу. США є абсолютним лідером за споживанням нафти, у той час, як Китай спожив 10 %, Індія – 3,9 %, Бразилія – 2,9 %, Росія – 3,7 %.

Сегмент нафти у світовому ринку енергоносіїв складає на сьогодні 33,6 % [2].

Аналіз наведених вище даних здатен дати цілком зрозумілу відповідь на питання, чому США, Франція, Великобританія та Італія ініціювали застосування військової сили саме проти режиму Муаммара Каддафі у Лівії в 2011 р. не дивлячись на те, що події в Ємені та Сирії, під час так званої «Арабської весни», розвивалися подібним чином? Адже Лівія є одним з головних експортерів нафти для країн Заходу, а експерти International Energy Agency, ще у 2001 р. стверджували, що лівійських запасів нафти вистачить приблизно на 56 років [1]. Це, в свою чергу, означає, що нафта сьогодні як і раніше, залишається однією з причин, через яку плететься людська кров, та робляться спроби змінити світоустрій.

Боротьба за нафту, яка точиться сьогодні, триває вже майже століття і пов'язані із нею події, що відбуваються в наш час, мають багато спільного з тими, які відбувалися раніше. Саме тому, дослідження тих історичних подій є сьогодні надзвичайно актуальним, адже історія навчає нас правильно оцінювати події даного часу, спираючись на приклади минулого за для того, аби передбачати майбутнє.

Одним з таких історичних прикладів є політико-дипломатична боротьба, що розгорнулася навколо нафтових родовищ Іраку (в тому числі Південного Курдистану) у 1918 – 1928 рр. між Британською імперією, Францією, США та Туреччиною й фактично закінчилася перемогою британської дипломатії. Саме тому метою нашого дослідження є розгляд подій, що були пов'язані з цією боротьбою, а також аналіз та оцінка дій Лондона, спрямованих на досягнення успіху в цій боротьбі.

Для реалізації мети дослідження були поставлені наступні завдання: розгляд передісторії подій пов'язаних з виникненням політико-дипломатичної боротьби за іракську нафту 1918 – 1928 рр., виявлення причин участі в ній Великобританії та інших держав; висвітлення франко-британської дискусії стосовно приналежності нафтоносного району провінції Мосул та участі Франції в розробці його родовищ. Аналіз ефективності зусиль британської дипломатії спрямованих на збереження стратегічно важливого регіону під контролем Великобританії та захист її геополітичних інтересів; висвітлення дискусії між Великобританією та США навколо правомірності принципу «відкритих дверей та рівних можливостей», що дозволяв би американським нафтовим компаніям брати участь в розробці іракської нафти, аналіз ефективності дій британської дипломатії спрямованих на захист власних інтересів; розгляд подій пов'язаних з політико-дипломатичним конфліктом між Великобританією та Кемалістською Туреччиною навколо провінції Мосул у 1920–1925 рр., аналіз ефективності використання Лондоном політичних, дипломатичних, економічних та військових засобів у боротьбі за стратегічно важливий регіон; висвітлення діяльності британської дипломатії